

5K 69

610013386

COBISS

СРПСКА ЛАВРА ВИСОКИ ДЕЧАНИ

— П Е Ћ —
ШТАМПАРИЈА „ДУКАЉИНА“
1923.

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И. Бр. 13386.
ID=44931591

Леонтије Нинковић
архимандрит

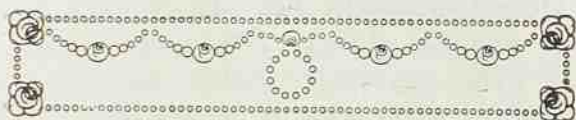
СРПСКА ЛАВРА ВИСОКИ ДЕЧАНИ

— П Е Ћ —
ШТАМПАРИЈА „ДУКАЋИН“
1923.

АРХИМАНДРИТ
ЛЕОНТИЈЕ НИНКОВИЋ,
СТАРЈЕШИНА ЛАВРЕ В. ДЕЧАНА
ЧЛАН ПАРИСКЕ АКАДЕМИЈЕ УМЈЕТНОСТИ.

Сан Краља Стефана и зидање Високих Дечана.

Сан уснио српски Краљ Стефане,
Једне ноћи под старије дане
У бијелу Породимљу граду.
Нека српска поколења знаду,
Усну му се расв'јетли одаја—
Св'јетлост сјајем од сунца одваја.
Свети Сава у сјају се јави,
Пред Краља се у одаји стави.
Краљ задркта од тог привиђења,
Виђе знаке божјега знамења.
Покушава да се силом диже.
Свети Сава приступи му ближе,
Часнијем га крстом прекрстио,
Омофором светим умирио,
Да спокојно у постељи спава.
Бог му у сну привиђење дава,
Краљ га у сну к'о на јави гледа.

Поред њега два небесна чеда
И разледа божјег посланика,
У руци му красне цркве слика:
Света црква намалана красно.
Све се на њој може виђет' јасно,
На редове вјешто сазидана,
К'о од злата да је изрезана —
Од бираних мермер—каменова,
Различитих боја и цв'јетова,
Донесених са разнијех страна,
Из домаћих и св'јетских мајдана.
Западна јој украшена врата
И сјају се к'о да су од злата.
Поред врата лозе исплетене,
Међу њима палме извезене
На гроздове птице попадале
У палме се гује замотале.

У полукруг изнад светих врата
Бога Оца слика изрезата,
Како сједи на Престолу своме
У вјечноме царству небесноме.
У руци му књига затворена,
Са печата седам утврђена,
У њој св'јете тајне записане,
Анђелском руком насликане,
И чекају до Страшнога суда,
На коме ће друг познати друга.
Тада ће се књига отворити,

И Бог сваком право пресудити.
Поред њега два анђела стоје
Једног раста и једнаке боје,
Творца служе божјег раја чеда,
А он ц'јелу Васељену гледа.
Са страна му два лава стражара,
Да се божја црква не обара.
По вјештини, умјетничког рада,
Ова слика међу прве спада.
Вјешта рука вајарскога реза,
Око слике вијенац уреза.
По вијенцу лозе исплетене,
Међу њима руже укрштене,
Напоредо руже и гроздови,
Рајске горе обилни плодови.
Средином су слике чудних људи
— Ко их види сваки им се чуди —
Пола људи, пола животиње,
У костиму људске голотиње,
Пола људи а од пола змије,
— Таквих сада у свијету није —
Једни држе рогове у руку,
Други спремни топузом да туку,
Неки штитом заклонио себе,
Да у борби од страха не зебе,
Или змијом зауздао лава,
И на њему у бој јуришава,
Ил' на лаву јаше без вођице
А држи га руком за вилице,
Ил' се змијом око паса стег'о,

Ил' стријелу отровну натег'о.
Змајеви се боре са змијама
Буцају их оштријем канџама,
А демон им у рог ратни свира,
Да се туку, да немају мира.
Што је машта умјетника знала,
Све је руком у вијенцу дала.

*

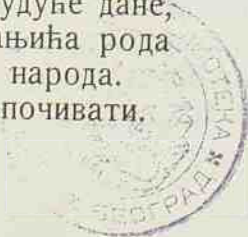
Изнад слике један прозор красан,
Рад вајарски на њему је јасан:
У полукруг Светог Ђорђа слика —
Православља нашег заштитника —
Како копљем аждају пробада,
Чедо пакла под копите страда.
Под прозором с обадвије стране
Двије мрачне слике изрезане:
Два проклета и паклена сина.
Види им се зла намјера њина,
На рамена цркву прихватили,
Дако би је како оборили,
Ал' више њих два лава крилата,
Чеда пакла од њих страва хвата,
Па не смију собом ни да макну
А камо ли цркву да дотакну,
Но паклено на мјстима ћуте,
Да тишину цркви не помуте.
Испод крова главе поређане,
Од мермера вјешто изрезане.
Са свих страна у лијепом низу

Једнако су једна другој близу.
Ту је мјесто сваком роду дато,
Да је боље у свјету познато.

На сред цркве труло узвишено —
Као златна купа украшено.
На њему се крст од злата сија,
Испод крста обавита змија.

Краљ разгледа и цркви се чуди,
Љепшу до сад не виђеше људи.
Па погледа више јужних врата,
Ту му натпис засија од злата
И прочита слова богодана:
„Задужбина Немањић Стефана.“

Краљ се томе много зачудио,
Ал' га Свети Сава умирио
Ближе Краљу Немањићу стаде,
Слику цркве у руке му даде.
Краљ побожно на колена клече,
Благим гласом светитељ му рече:
„Такву цркву зидај у Дечане,
Вјечни спомен за будуће дане,
За спас душа Немањића рода
И цијелог српскога народа.
Ту ће твоје т'јело почивати.

Вјеру, Српство народу чувати,
Када буду најмучнији дани
И Јелена нек' се ту сахрани,
Поред тебе у дечанском храму,
Да ти није необично саму“.

Краљ прихвати слику у десницу,
И разгледа цркве околицу:
Око цркве куће сазидане,
Са свих страна вјешто поређане
А високе куле саграђене,
Од мермера добро утврђене,
На четири угла манастира
Ради бољег спокојства и мира.
Међу њима пространа авлија
А на запад велика капија.
У авлији горско врело бије
И удара вода на фискије.
Око врела руже на бусове,
И борови свуда на редове,
А манастир опколила брда
Са три стране од мермера тврда.
Источно је велика равница —
Богом дана богата житница.
Са сјевера планинска ријека,
По брзини плаха и ријетка
И кисјело врело љековито,
Уз ријеку добро гласовито.
Изнад врела коштањова гора

А са југа редом бор до бора.
С обје стране коритом Бистрице
Висока су брда и литице,
Таман горје до села Белаја—
Високи су попут Хималаја.
Врховима с облацима друже
И за живот испосника служе.
Уз литице седам испосница,
К'о гнијезда да су ластавица.
Испред њих се виде испосници,
По дјелима божји угодници.
Из литица врела ударају,
Испоснике водом напајају.
Изнад врела јата голубова
И суријех крсташа орлова.
На све стране разноврсне птице,
Рајске пјесме поју на гранчице
А Бистрица хучи на валове,
Просијеча ст'јене и брегове,
Одјек јој се уз литице чује,
К'о да ст'јена са ст'јеном ратује.
Уз ријеку овце на крдове,
Врхом брда снијег на сметове:
Право рајско мјесто изабрано
За манастир Богом даровано.
Краљ се трза, хоће да се буди,
Светог Сава жели да пољуби,
Ал' се св'јетлост у томе угаси,
Краљ прошапта: „Боже Српство спаси,
Мени грешном у помоћи буди“

И у том се тренутно пробуди.

Краљ из своје постеље устаде,
Прекрсти се, на молитву стаде
Пред икону крснога имена,
Заштитника дома и племена.
Усрдно се моли Спаситељу
И свом ђеду Сави Светитељу,
Крсној слави Светом Арханђелу,
Да приступи побожноме дјелу,
Да му дају крепости и снаге
И послушност царевине драге,
Да сазида цркву у Дечане,
Ту посљедне да проведе дане
У спокојству молећи се Богу
За спас душе и народа слогу.
Кад се топло Богу помолио
И молитвом душу ублажио,
Краљ спокојно леже у постељу,
С надом да ће испунити жељу.

Одмара се, хтио би да спава,
Али мис'о заспат' му не дава,
Но размишља о цркве зидању
И о своме царскоме имању,
Да ли може цркву саградити
И богато царски обдарити:
С одеждама и са крстовима,

С иконама и са путирима,
Са књигама и са кандилима,
Са звонима и са чирацима,
Са земљама и воденицама,
Са кућама и ваљаницама,
С планинама и са пашњацима,
С рудницима и риболовима,
Са кравама и са воловима,
Са колима и са хатовима,
Са воћкама и са боровима,
С радницима и са алатима,
Да му црква на вјекове сјаје
И да примјер владарима даје
Побожности и хришћанског реда,
Да се сваки на њега угледа.
Па и о том поче размишљати,
Да л' ће Душан свој пристанак дати,
Да потроши благо готовину
И приложи цркви имовину.
У тој мисли санак изненада
Српског Краља тренутно савлада.
Заспа мирно у својој ложници
Као славуј на густој гранчици.

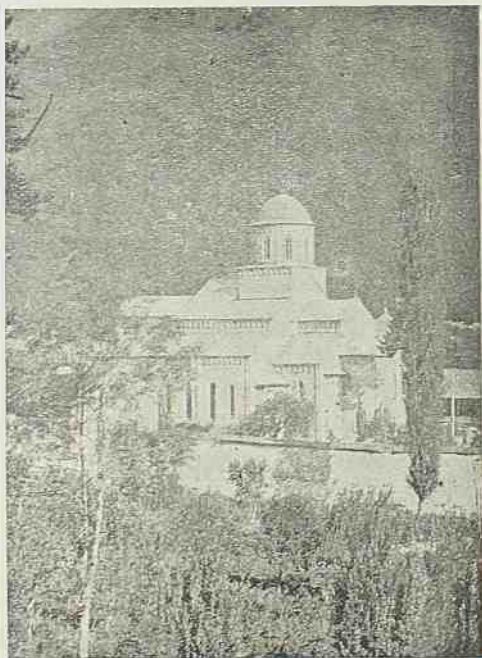
У сну Краљу дође Свети Сава
И савјет му родитељски дава
„Ми смо Краљу на сабору били,
Немањићи сви се сакупили,
Од Немање па до Милутина,

Наша Краљу домаћа скупштина
У мермерној цркви Студеници
На Стефана Немање гробници.
О цркви смо ту саборисали
И пристанак да је градиш дали,
Слику цркве ми смо нацртали,
Мени су је на сабору дали
И ја сам ти пред'о њену слику,
Такву зидај биће нам на дику.
Немој жалит' готовине пара,
На Јадрану тражи неимара,
Ту је мјесто људи од знаности,
Од вјештина и од умјетности.
Красно ће ти цркву саградити,
Ко је види свак' ће се чудити.
За све питај владику Данила,
Да се не би грешка учинила.“
То је Краљу ублажило груди
И одмах се иза сна пробуди.

Баш у часу, када зора руди,
Дан се рађа и све из сна буди,
Краљ устаде из мека душека
А племић га на вратима чека
И врата му одаје отвара,
Да послужи свога господара.
Поклони се, руку му цјелива,
Краљ племића осмјехом дарива.
Умио се и Богу молио,

Обук'о се и кафу попио,
Па код стола на столицу сιο
И од злата перо прихватио.

СРПСКА ЛАВРА ВИСОКИ ДЕЧАНИ.

На уранку бијелога дана
Књигу пише, поздравља Душана,
У књизи му своју жељу каже

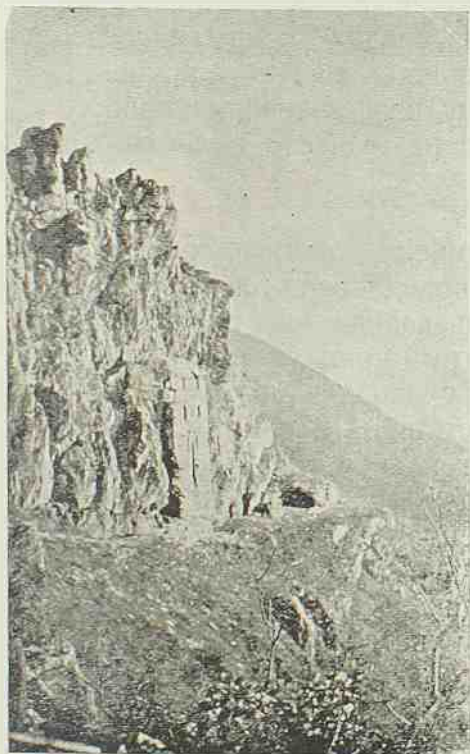
Испита га, да л' се с татом слаже,
Моли сина да с властелом дође
И са татом у Дечане пође,
„За манастир мјесто да бирамо,
Уз Бистрицу, које љепше знамо,
И остале за градњу потребе
Ја не желим одредит' без тебе.“
Са овим му књигу завршава
И благослов родитељски дава.
Другу књигу написа Данилу,
Немањићу, свом владики милу,
Српске цркве мужу великоме,
Ученоме и гласовитоме.
Жељу своју Данилу открива
И да дође књигом га позива.
Да за цркву мјесто благослови,
Да то буде Јерусалим нови.
Па и свога таста извјестио,
Да је цркву зидат' наумио.
Тада позва свога канцелара,
Кој' имаше за писање дара
И лично му наредбу издаде
Шта ће писат', нека добро знаде.
„Пиши књиге редом у нахије
На све моје вјерне ђефалије,
Свима кажи да приступам раду
Свете цркве, нека они знаду
И нека ми мајсторе спремају
Све што боље знају и имају.
Једну књигу пиши до Котора,

Мога града на обали мора
И поздрави ћефалију мога
Од Котора града приморскога,
Да ми вјешта неимара тражи
Цркву зидам у књизи му кажи,
И да бира најбоље мајсторе,
Које има на Јадранско море,
Кој' имају умјетничког дара
Ја не жалим готовине пара“.

Краљ запосли свога канцелара,
Па спокојно поче да с одмара,
Очекује сина насљедника
И Данила првосвјештеника
С велможама високога рода
Из све земље српскога народа.
Краљ се спрема сина очекива
И за госте дочек приређива.
На хиљаду и треће стотине
И двадесет и седме године
У прољеће априлскога дана
Краљ са пратњом стиже до Дечана
Са Душаном и са војводама,
Са Данилом и са владикама,
С велможама и са кнезовима,
С племићима и витезовима,
И од лавра архимандритима,
Са протама и с игуманима,
С поповима и калуђерима,

С мајсторима и неимарима
И великом китом витезова,
Као јатом љутијех лавова,
На хатима и бедевијама,
Земља тресе, к'о да се пролама,
Са копљима и са мачевима,
С топузима и са ножевима,
С челенкама и перјаницама,
Са токама и са доламама,
Код кисјеле воде уз Бистрицу
Изабраше љијепу равницу.
Темељ камен цркви поставише
И владике темељ посветише,
Краљ постави главног неимара,
Који чуда грађевинска ствара,
Вита Мали из града Котора,
Са обале Јадранскога мора,
Градњом цркве лично да управља.
Хазну своју у руке му ставља,
И даде му људе од знаности,
Од вјештина и од умјетности:
Са приморја дванаест вајара,
Чувенијех с умјетничког дара,
Из Галича три брата резбара
А с Атона вјештога сликара
И бираних мајстора хиљаду,
Који тесат' и зидати знаду,
И к'о стакло мермер углачати,
Да се може човјек огледати,
А радника колико му драго

И сву хазну готовину благо,
Тад мајстори са разнијех страна
Започеше зидање Дечана.

ЧЕТВОРОСПРАТНА ИСПОСНИЦА СВ. КРАЉА
ДЕЧАНСКОГ У КЛИСУРИ УЗ РИЈЕКУ
БИСТРИЦУ ВИШЕ ДЕЧАНА.

Краљ сазида себи испосницу,

Уз стијену ледну, уз Бистрицу,
Ту у посту дане провођаше
И Богу се усрдно мољаше.
Са прозора манастир гледаше,
Својој цркви често долазаше,
Њену градњу лично надгледаше
И озбиљна рачуна вођаше,
Да му није радницима криво
Зато их је често распитив'о.

Уз ријеку, таман на обали,
Ђе водени заплъускују вали
Краљ сазида Јели испосницу,
Сестри милој уз ледну литицу,
Да ту живи, да се Богу моли,
Кад тишину и самоћу воли.
Брат код сестре чешће долазаше
И са њоме у цркву иђаше.
А неимар с градњом напредује,
Све што треба лично наређује.
Градња цркве траје без престана
Осам љета сваког радног дана.

Једне ноћи, у љету осмоме
Краљ спаваше у кревету своме,
У сну виђе Великога Оца,
Свог очињег вида спасиоца,
Николаја владику светога,

Чудотворца божјег великога.
И светитељ Краља савјетује,
Да што прије цркву довршује:
„Горка ти је чаша наточена
И са жучи јако загорчена.
Ти ћеш чашу до капи испити
А Господ ће тебе наградити.
Зато ти се треба припремати,
Ваља Краљу свијет мијењати“!

Краљ устаде и сану се чуди,
Шта све могу доживјети људи...
О том поче дубље размишљати,
Слику својих дјела разгледати,
Да л' је коме криво учинио,
И са тијем Богу згријешо,
Да испије чашу наточену,
Са пакости људском загорчену.
Слику гледа, као сунце блиста
А сва дјела праведна и чиста.
Живот му је слика мученика,
Због сујете људске страдалника.
То је Светог Краља ублажило
И са својом судбом помирило,
Прекрсти се, пред икону клече,
Благом Богу у молитви рече:
„Теби душу предајем у руке,
Радо примам страдања и муке“!
Опреми се уз пут Јели сврати

И сестра га до цркве допрати.
У цркви се Богу помолио,
Сестри мјесто за гроб одредио,
Да у цркви поред њега спава,
Брат јој мјесто драговољно дава.
Тада позва свога неимара
И пита га, да ли има пара?
Па му онда строго наређује,
Да што прије цркву довршује:
„Вита Мали, одлагања нема,
Посвећење за цркву се спрема,
Мора бити у љето овоме,
Ти удеси радњу према томе.
Јер је тако од Бога суђено
И то мора бити испуњено.“

Краљ се врати двору свијетломе,
Да се спрема чину великоме.
Кад с' од пута мало одморио,
Одмах своје раду приступио.
Књиге пише високим лицима,
Свога дома блиским сродницима
И свакоме посебице јавља,
Да се с пратњом за полазак справља.
На 'свештање цркве у Дечане,
Да проведу у весељу дане.
А канцелар пише у нахије,
И поздравља вјерне ђефалије.
У књигама сваког извјештава:

„Краљева се црква освјештава,
Биће царско весеље и слава.
Краљ вас жели и дозволу дава,
Да дођете, да га подворите
И црквену свечаност видите!“
Тад сенату дубровачком јави
Па и Дужда млетачког поздрави,
Обојици тачно означава
Дан када се црква освјештава.

Док канцелар књиге отпремио,
Краљ се за пут потпуно спремио.
На хиљаду и треће стотине
И тридесет и пете године,
У септембру у лијепе дане,
Освјешта се црква у Дечане
На дан чесног Креста Воздвижења,
Уз велике молитве и бдења.
Краљ код себе позва великаше
Све из земље што боље имаше.
О имену цркве говорише,
И брзо се у том сагласише,
Српског рода великаши звани,
Назваше је: „Високи Дечани“.
Краљ Дечане лавром проглашава,
И повељу на сабору дава,
Нека сваки у држави знаде,
Какве цркви повластице даде.
Па манастир богато обдари,

К'о најбољи хришћански владари,
Многа села цркви поклонио
И повељом даре потврдио.
Краљ дарова лијепе Дечане,
Па Црнобрег и село Лоћане,
И остала села до Јуника —
Та су мјеста Метохије дика.
Са лијеве стране до Бистрице,
Краљ дарова села и равнице:
Са Љубушом приложи Истинић
Па Стреоца и село Љубенић.
С Добродолом и Црноврх даде
И Брњачу, нек' се и то знаде.
Све планине до Богићевице
С обје стране коритом Бистрице
И језера Плавског половину,
Манастиру даде у својину.
Крст са часним дрвом из ризнице,
Својина је дечанске скривнице.
И њега је Стефан поклонио,
Да би лепше цркву украсио.
Тад постави првог игумана,
У Дечане Арсенија знана,
Кога Стефан добро познаваше,
И високо њега поштоваше,
Са врлина и са учености,
Са подвига и са побожности.
Данила му даде помоћника,
Калуђера, родом из Јуника.
Да са црквом дечанском управља,

Добра њена у руке му ставља.
Тада звона сложено зазвонише,
Немањића Краља поздравише.
Одјекнуше дечанске планине,
Метохијом поља и долине,
Све велможе на ноге скочише,
Стефану се Краљу поклонилише,
За зидање Високих Дечана
Кој' су дика цијелог Балкана . . .

Краљ се двору из Дечана врати,
Бирана га властела допрати.
Кад с' од пута мало одморио
И о свему зрело промислио:
О сујети и људској таштини,
О владању и о госпоштину,
О тежини владареве круне
И људима који народ буне,
О борбама и о неправдама,
О пакости и о интригама,
О краткоћи земаљског вијека
И судбини што човјека чека
И блаженству небеснога раја,
Мирне душе с круном се раздваја.
Са идејом том се помирио
И сам собом тврдо одлучио;
Да Душана сина изненади,
Царском круном њега да награди,
Српском земљом нека Душан влада.

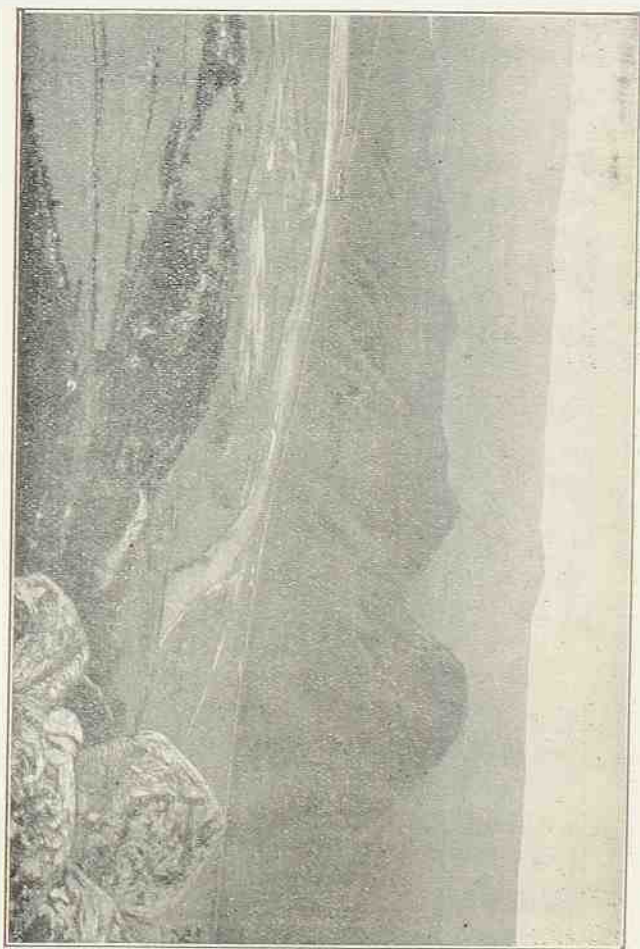
По закону њему и припада.
Зато позва биране велможе,
Са којима говорити може
Пријатељски, на својему двору,
У искреном братском разговору,
Па им своју одлуку казује,
Да ће сину круну да дарује,
Да не може управљати више
И да жели сина да крунише
У бијелој цркви у Дечане,
Ђе Краљ жели докончати дане,
Свог владања и земаљске жизни,
Као слуга господњи понизни:
„Ја сам браћо доста остарио,
У животу много препатио.
Жеља ми је да имадем мира,
Да ме нико под старост не дира.
Сада треба живо настојати,
Из све земље велможе позвати,
Саборно ћу круну даровати
И свечано сина крунисати!“
Све велможе на ноге скочише,
Стефану се Краљу поклонише,
Десницу му редом пољубише,
И сви му се сложено захвалише,
И рекоше да Краљ има права,
Што Душану круну своју дава,
Јер је Душан српство задужио
И са мачем испит положио,
У кривој борби на мејдану,

На Велбужду, на бијелу дану,
Кад посјече цара бугарскога,
За обрану отачаства свога.

Ал' велможе, проклете им душе —
Интригама себичним осуше
Због себичних њиних интереса.
Буна земљу поче да потреса.
Једни сташе уз Душана млада,
Да што прије треба да завлада,
Без сабора да му отме круну,
Зато народ дизаху на буну;
Други опет уз Краља Стефана —
Бијаху му јуначка обрана.
На сабор се земље позиваху
И саборски круну уступаху.
Зато поче крвца да се лије
И брат брата крвнички да бије.

Противничка војска умножена
И у боју вјешто разређена
Стефанову војску опколила
И Стефана краља заробила.
Краљ у руке паде противника,
Себичњака, земље издајника.
Велможе се одмах састадоше
И пресуду краљу изрекоше:
У град Звечан њега упутише,

ГРАД ЗВЕЧАНИЕ

У Ћелију уску заточише
А Душану улака спремише
И о свему њега извјестише.

Кад прочита Душан извјештаје,
Покаја се, наредбу издаје
На главнога свога војеводу,
Да свом оцу оставља слободу,
И војводи строго наређује,
Да његовој наредби сљедује:
„Дужну почаст Краљу да одате,
Наређујем, сви треба да знате,
Нек' ми отац има свога мира,
Да га нико не смије да дира,
Док ја дођем да се с оцем видим
И што треба са њиме уредим.
Одајте му краљевске почасти,
Добро пази, глава ће ти пасти.“
Ал' велможе злобни и пакосни,
По склоности својој обијесни,
Душанову наредбу сакрише,
Прије њега Краља уморише.

У Звечану, у мрачној собици,
У каменој, уској Ћелијици,
Једне ноћи, када Краљ спаваше
И кад санак чудноват сањаше:
На сан Краљу дошли родитељи

И са њима неки светитељи.
Родитељи Краља загрлили
И са њим се жељно пољубили.
Тад му приђе Свети Николаје,
Вијенац му мучеништва даје
На његову крунисану главу,
Да му буде за вјечиту славу.
Тад му приђе Просвјетитељ Сава
И утјеху посљедну му дава
Са часнијем крстом у десници
И причесном чашом у љевици.
Из путира Краља причестио
И часнијем крстом прекрстио.
Арханђел му Михаило приђе —
Краљ га јасно к'о на јави виђе,
Са пламеним мачем у десници
Терезије држи у љевици.
Старом Краљу набрекнуле груди,
Собом трза, из сна се пробуди.
Па размишља шта му се припрема
И што никог поред себе нема.
Пита себе, да л' то Душан знаде,
Јер у њега још имаше наде.
У том собна зашкрипташе врата,
Упадоше четири џелата,
Од племићске бунтовничке крви
И грабе се кој' ће бити први,
С гајтанима златнијем у руке,
Свога Краља да метну на муке.
У ћелији св'јетлост се угаси,

Краљ прошапта: „Боже Српство спаси.“
Даље пјесма не може да каже
Јер се пјесник са чином не слаже
Одиграним у Звечану граду —
О том наши историци знаду.

СРПСКИ КРАЉЪ СТЕВАН ДЕЧАНСКИ ПРОГЛЕДАВА КАД МУ ПОДНЕСОШЕ КРУНУ ГОДИНЕ 1321.

ИСТОРИЈСКИ ПОГЛЕД НА ПРАВНЕ ПО- ВЛАСТИЦЕ И МАТЕРИЈАЛНО СТАЊЕ ВИСОКИХ ДЕЧАНА.

Да се изнесе пред читаоце вјерна слика царске лавре Немањића - Високих Дечана, као највишег и јединог, по величини, архитектури, умјетности и грађевинском савршенству, монумента наше српске прошлости, садашности, па и будућности, потребан је умјетник свијетскога гласа, који добро познаје стару архитектуру са њеним ренесансама, умјетност старих Римљана и Јелина, вјештину сликања са фрескама и који има опробано научничко перо. Оваки је научник потребан за В. Дечане, па да нам да научну слику дечанског величанственог храма.

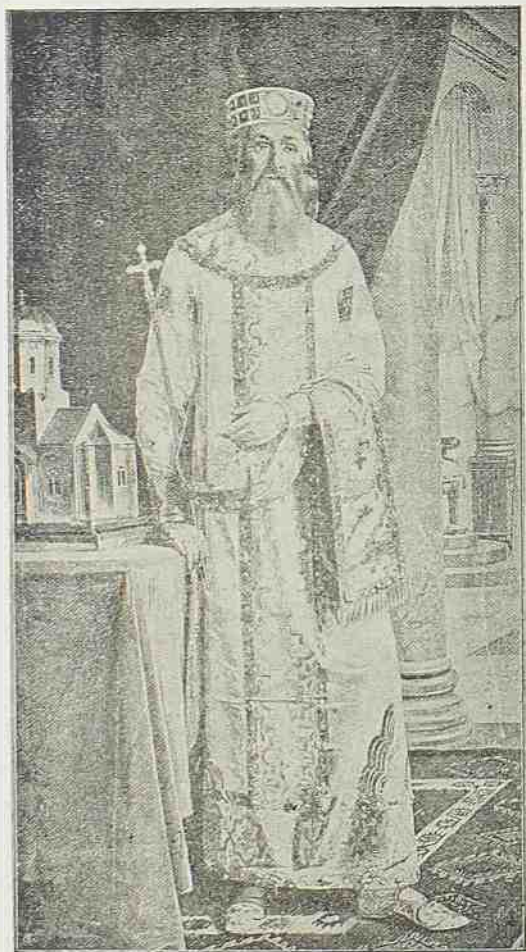
Ми лаици гријешимо, што се упуштамо у описивање В. Дечана, јер све наше старе грађевине, па и Мештровићев пројекат „Косовски храм,“ заостају иза В. Дечана.

Досљиједно овоме, што рекох, ја сам одустао од описивања величине и љепоте овога српскога „Новога Јерусалима“ и ограничио се на спјев: „Сан Краља Стефана и зидање Високих Дечана“. Намјера ми је, да се са овим спјевом колико-толико одужим величини и љепоти В. Дечана и мјесту на коме су сазидани, и да упознам читаоце са историјатом зидања дечанске лавре, пошто у нашем пјесничком циклусу нема оваке, па ни сличне, пјесме о овој највишој светињи Србиновој.

Да би читаоци ове пјесме имали пред очима површно-вјерну слику: ко је зидао В. Дечане, где и када; са чиме је високи оснивач обдарио своју задужбину; какве су повластице уживали В. Дечани у доба српског царовања и како су ове повластице поштовали османски цареви за вријеме петсто годишњег робовања, о свему томе рећи ћу на овоме мјесту по неколике ријеч.

Лавру В. Дечане сазидао је српски Краљ, Свети Стефан, по Дечанима прозвани „Дечански“, у старој жупи затрнавској, у трокуту изнад села Дечана, на обали ријеке Бистрице, према кисјелом извору а испод планине Кожњера.

Ово је мјесто, како сами Свети Краљ Дечански у својој хрисовуљи пише, изабрао, за манастир одредио и благословио Св. Сава

СТЕВАН ДЕЧАНСКИ, КРАЉ СРПСКИ.

и након сто година, јавио се у молитви Св. Краљу Дечанском и рекао му: „Зидај храм у Дечанима, на мјесту које сам изабрао и благословио“, што је Дечански и учинио.

Дечани су, као што се види из натписа више јужних црквених врата, грађени за 8 година. Започети су зидати 1327. а потпуно довршени 1335. године.

Главни протомајстор при градњи цркве, чије се име помиње у натпису више јужних црквених врата, био је Вита Мали из Котора града краљева.

Високи Дечани су царска лавра (ставропигија). У доба српскога царства В. Дечани, као и остале царске лавре, нијесу спадали под јурисдикцију мјеснога митрополита, него искључиво под врховни надзор „Господина цара и патријарха“. Ово потврђује и 57 члан Законика Цара Душана, у коме се изрично вели: „Цркви царскије да се не подлагају под цркви велије. Црквами да облада Господин цар и патријарх . . . а им никто“. Дакле, у старо српско доба В. Дечани су били „општа игуманија“ са потпуном аутономијом, под врховним надзором српскога владара и патријарха. И као такви били су ослобођени од свих државних пореза.

Дечански игуман, према тадашњој друштвено-класној подјели, припадао је властели првога реда и, као таквом, царска врата

била су му у свако доба отворена. При за-сједавању на црквеним саборима, игуман је имао свој посебни сто и т. д.

Како у српско доба, тако и пет стотина година под Турцима, В. Дечани били су ослобођени од свих државних пореза, јер су Турци поштовали и њихови су цареви ферманима и бератима потврђивали стечене правне повластице, које су српски цареви давали својим лаврама. Зато В. Дечани још и сада чувају 40 царских фермана, 22 берата и 1 емри шериф. Да се види, како су Турци и њихови цареви поштовали и заштићавали В. Дечане, ради примјера, навешћу овдје само неколико фермана:

Султан Бајазит II 912. године (по турском) у своме ферману, између осталог вели: *„Саопштено ми је, да субаше и тимарџије потражују од манастира Одун-отлук акче. Одун-отлук акче је ствар која је одређена за рају, дочим игуман манастира и манастир није ниџија раја“.*

Султан Сулејман I 979. године, својим бератом ослобођава дечанске земље у Истоку и Плаву од плаћања десетка и свих пореза.

Султан Сулејман II 990. године својим бератом објављује: *„да је дечански игуман, по старим ферманима и бератима царски Хаса Шахин Кајација и да је, као такав, ослобођен*

од свих пореза: од војног пореза, баштинског десетка, ђизије и осталог". Ово понављају султани: Мустафа 1108., Абдул Хамид I 1193 и многи други.

Султан Мехмед III, као цар и вјерски калифа ислама, својим ферманом од почетка мјесеца рамазана 1009 године, баца анатему на Мири Ливајске војводе, који су узимали новац од игумана В. Дечана под изговором пореза. О томе изрично вели: *„Да их Бог пакленом ватром казни“*.

У једном старом спису турскога суда у Пећи, односно плаћања пореза на дечанску земљу у Истинићу звану: „Бивољак“ изрично вели: *„Од старих времена та је земља властелинство и њен је власник властелин, и као такав ослобођен је од свих пореза“*.

Скоро сви султани у својим ферманима наређују, да се зликовци, који су В. Дечанима учинили неправду, похватају и упуте у Цариград, да им се ту суди.

Овако су Турци и њихови цареви поштовали, цијенили и чували В. Дечане.

А данас?!!

Дечански игумани за турско доба, као властела и царски Хаса Шахин Кајација, или државни церемонијали имали су право на ношење сабље, двије кубуре са ханџаром у силаху, двије кубуре у кубурлуцима на хату

и пет наоружаних људи у пратњи, када пу-
тују.

[Када је Свети Краљ довршио В. Дечане, тада је својом саборном хрисовуљом обдарио своју задужбину са овим добрима:

Виноград под манастиром са међама: до Великога пута и до воде, која тече у Дечане и до цркве Св. Тројице.

Виноград Дечанин са свима међама до цркве Св. Георгија, до Велике цесте и Црвенобрешког потока.

Виноград Харц са међама: од пута из Црвенога Бријега до Велике цесте, која тече под Црвеним Бријегом, и пријеко до црвенобрешке њиве и озго према цркви Св. Георгија.

Земљу звану Бивалјак [Бивољак] са међама: до Пријеке цесте, до Бистрице, која тече Крушеву и до Папраћана преко Бистрице.

Дечански је даровао и ова села и планине:

1. село Дечане са засеоцима, међама и планинама: Геровицом и Шипом.
2. „ Лука као засеок Дечанима.
3. „ Црвени Бријег (Црнобрег) са својим међама.
4. „ Истинић са својим међама и планином Плјеш (Плеће) до Буковог студенца и Стрелчке међе.
5. „ Стрелца са свјетостјепанском црк-

вом и својим међама.

6. село Луболићи (Љубенић) са својим међама.
7. „ Бокорићи са својим међама, као засеок Љубенићу.
8. „ Папраћани са међама: до Крушевца, Бродлика, Пријеке Стијене на Озриславове куће.
9. „ Храстовица са својим засеоцима и међама.
10. „ Прилип са својим међама, као засеок Храстовици.
11. „ Ризнићи (Рзнићи) са својим међама и два катуна Влаха.
12. „ Биљег са својим међама.
13. „ Пријеки Луг са својим међама, као засеок Храстовици.
14. „ Бабе са својим међама.
15. „ Грмочел са својим међама.
16. „ Улоћане (Лоћане) са својим међама.
17. „ Чабић са засеоцима и међама.
18. „ Добродоли са својим међама, као засеок Чабићу.
19. „ Средње Село са међама.
20. „ Куманово, које је Краљ промјенио са Архијепископом Данилом за село Јабланицу.
21. „ Алтин са засеоцима и међама.
22. „ У Плаву граду са својим међама.
23. „ Јаре, као засеок граду у Плаву.

24. село Комарани са рибарима и полови-
ну Плавског језера.
 25. „ Велика са међама: Ржаницом у Пет-
кову цркву до светостефанског
хрисовуља и т. д.
 26. „ Требча са својим међама.
 27. „ Грчарево са својим међама.
 28. „ Врмоша са међама и плавским пла-
нинама: Хотина Гора, Штирница,
Добра Водица, Седмибори.
 29. „ Добра Ријека са засеоцима и сво-
јим међама.
 30. „ Урочни Коњуси, који су били ста-
ре Краљице.
 31. „ Зерзев и у њему Еклисијарка Ва-
силија Леондијевића.
 32. „ Палежи у Брзковској жупи и у ње-
му Прокопија Богдановића са бра-
ћом.
 33. „ Јаблчно (Јабланица) у жупи Љубо-
вићској и у њему Марка Костића
са дјецом.
 34. „ Црни Врх, као засеок Јабланици,
а у Комштици да косе сијено.
 35. „ Брњачу са својим међама.
- Планине: Геровицу, Плочице, Тур-
теш. А планину Уездну Краљ је
купио у Витомира.
- Поред овога, Дечански је даровао и пет
катуна Влаха:

Власи Ратишевци са својим међама.
Власи Сушичани са својим међама.
Власи Вардиштани са својим међама.
Власи Лепчиновци са својим међама.
Власи Тудоричани са својим међама

*

Царица Милица, послје битке на Косову, као монахиња Евгенија, посјетила је Дечане и том приликом приложила ова села и засеоке:

1. Село Батушу са свима међама и засеоцима.
2. „ Рибницу са свима међама и засеоцима.
3. „ Доброш са свима међама и засеоцима.
4. „ Чрнегојно са свима међама.
5. „ Плањани са свима међама.
6. „ Поток са свима међама.
7. „ Ческово и Пут засеок са свима међама.
8. „ Днепоље са међама и засеоцима.

Том је приликом царица повратила Дечанима нека села и засеоке, које су сељаци, послје смрти Цара Душана, били отели од манастира. Ево тих села и засеока:

1. Село Чабић са засеоцима и међама,
2. „ Дољанци са свима међама.
3. „ Брестовац са свима међама.

1. Засеок Ораховачки.
2. „ Тромље
3. „ Орашц.
4. „ Ејбуци.
5. „ Бокорићи.

6. Засеоке: Брестовцу, Смонице и Поповци.

И дарована и повраћена села и засеоке Дечанима, благовјерна је Књегиња потврдила својом хрисовуљом у име своје и својих синова: Деспота Стевана Високог и Кнеза Вука.

Тада је побожна Књегиња приложила један велики умјетнички израђен метални полилеј „за душу свога Господара Кнеза Лазара“, каквоме нема равна на Балкану. Поред тога, даровала је двије велике свијеће са ликом Краља Дечанског и српским грбом. Ове свијеће још нијесу запаљиване. О њима постоји предање, које се чува у манастиру и које се преноси с кољена на кољено: када је Књегиња Милица поставила ове свијеће на њихова мјеста изрекла је ове ријечи: „Нека први пламен ових свијећа буде радосни знак души мога Господара и свих српских витезова панулих на Косову, да је Косово освећено и српство ослобођено; да је српски Краљ, осветник Косова и ослободитељ српства, дошао у ову царску лавру, да се у знак благодарности поклони Светом Краљу Дечанском, да се тога дана душа мога Господара са душама косовских мученика радује и да заједнички са душама панулих витезова за освету Косова и слободу Српства, поздраве осветника Косова и ослободиоца нашега народа“.

Завјет је Књегиње Милице сачуван. Косово је освећено, Српство ослобођено и уједињено, а њене свијеће запалиће се, чим наш узвишени Краљ са срећом дође у В. Дечане.

Св. Краљ Дечански својом хрисовуљом забранио је мјесним владикама, да не смију узимати владичанску мирију од домаћина који живе на дечанској земљи. Да се не би ово заборавило и да не би који владика пао под анатему ову забрану понављају својим граматама: Пећски Патријарх Калиник и Митрополити: Никон и Максим.

Од старјешина лавре Високих Дечана, који су под старије дане напуштали управу лавре, да избјегну додир са „народом мира сего“, и повлачили се у Дечанску Пустинју, да у својим испосницама проводе строги аскетски живот у посту и молитви, тројица су проглашени српским светитељима: Јефрем, Јефтије и Нестор.

Јефрем је сахрањен у препрати (нартксу) лавре В. Дечана. Из натписа на мермерној гробној плочи види се, да се у мирском животу називао Ђурђ Остуш и да се преставио 3. септембра 6886 – (1378).

За вријеме управљања Јефтимијева, В. Дечанима и по његову повеленију многогрешни инок Никандр написао је Јеванђеље у дому Св. Богородице у Пустинји Белају 7002—

(1492) године.

А за вријеме управљања Несторова, В. Дечанима постављен је велики тисови крст са умјетнички урезаним натписом на узглављу гробова Св. Краља Дечанског и Св. Јелене, сестре Дечанскога и бивше бугарске царице Неде 7073 – (1565). Архимандрит Св. Нестор сазидао је и цркву у Брезовици, у Плаву за чивчије В. Дечана.

Гробови светитеља: Јефtimiја и Нестора још до сада нијесу познати.

Поред ових увршћени су међу светитеље први и други игуман В. Дечана: Арсеније и Данило.

Слика првог дечанског игумана Арсенија, који се трудио око зидања цркве, са светитељским ореолом око главе, налази се у препрати поред првог српског патријарха Јоаникија, а слика другог дечанског игумана Данила Јуничанина на стубу при улазу у црквицу Св. Николе.

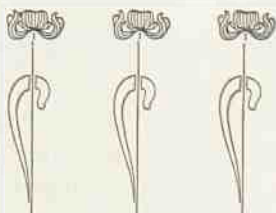
У препрати лавре В. Дечана налазе се још и ови гробови:

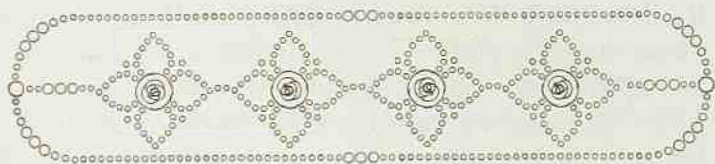
а.) Рабе божје Драгиње зовоме Витосаве, кћери Угљеше Ненадића, сестричине Оливера Деспота, а жене Браика Јекпала, која се представила и овдје легла 31. јануара 6882— (1374) године.

б.) Ваниша Алтомановића, унука Деспота Ваниша и анепсеја (братанца, сестрића) Кне-

за Лазара, без датума и године преставлења,
в.) Општа костурница погинуле властеле на
Косову без натписа.

г.) Мермерна костурница (у облику римског
саркофага), у коју се међу кости старјешина
лавре, када им се гробови прекопавају.

ЗАШТО СУ АРНАУТИ БРАНИЛИ ВИСОКЕ ДЕЧАНЕ.

Наши образованији посјетиоци лавре В. Дечана, када виде овај јединствени храм љепоте и величине из наше славне прошлости, у овом лепом куту, сви се са великим чуђењем питају: како је сачуван и кога је сачувао кроз пет стотина година у ропству под Турцима?! У чуду се изненаде, када им се рече, да дугујемо благодарност Арнаутима из околине манастира а нарочито из општине Дечанске, што су нам В. Дечани сачувани. А када им се још исприча: да су Арнаути из села Дечана, у обрани лавре, убијали своју браћу по вјери, језику и народности па и своје блиске рођаке, посјетиоци се изненаде и, у знак да невјерују врте главом. Н. пр. када сам једном високом посјетиоцу испричао, да је Реџ Зенел, војвода лавре, из села Дечана са својом браћом и фисом 1891. године,

на Успеније Св. Богородице, на главним вратима лавре, убио Цољ Сокола са три његова друга из Барловаца у Малесији, што је хтио да пљачка народ, који тога дана долазаше у манастир, и да је у томе окршају рањен Реџ Зенел и његов брат, као и то, да је Зек Суља из Дечана, убио свога блиског рођака Маља Нимонова и његова брата из Дечана, само због тога, што је Маља био узео капу једноме манастирском ђаку и још неколико сличних догађаја, мој се посјетилац запрепастио и запитао ме: „Молим Вас, реците ми: зашто су Арнаути бранили В. Дечане и шта их је могло у томе руководити?“ И збиља, ја сам разумио мога посетиоца, јер на први поглед, његовом чуђењу и питању има мјеста. Јер докле су Турци у другим нашим покрајинама, који су свакако били просвећенији од Арнаута и чији потомци још и сада називају Арнауте полу-дивљацима, рушили наше светиње и друге споменике, дотле су Арнаути чували и у главном помагали да се сачува наш највиши најлепши монумент-Високи Дечани.

По овоме питању, ја сам размишљао, прелиставао, султанске фермане и берате и испитивао старце Арнауте и, на крају крајева дошао до овог резултата:

1.) Арнаути, ако нијесу савремено просвећени, нијесу ни без особина које су за похвалу:

Они су народ примитиван са васпитањем у духу својих традиција. Народ, о коме је највјернију слику дао Марко Миљанов, војвода кучки у своје двије књиге: „Примјери чоества и јунаштва.“

2.) Традиције, које су се код Арнаута предавале од колена колону, да су њихови претци били православни Срби, да су служили Св. Краља Дечанскога, који им је указао велику част и уздигао им углед са зидањем највеличанственије српске лавре у њиховом племену. Ово Арнаути високо цијене и сматрају да су насљедно обавезни, да Св. Краља и његову задужбину помажу и бране, без обзира на промјену вјере, језика и народности.

3.) Предање, које се чува међу Арнаутима, да су В. Дечани царска ферманли кућа а старјешина царски бератли већил; да је цар врховни домаћин В. Дечана и да он у споразуму са патријархом, преко свога већила (игумана), управља са њима. Овако је и било у старо српско доба, што је јасно одређено 57. чланом Законика Цара Душана за све лавре српских царева.

4.) Пажња турских султана са давањем фермана и берата В. Дечанима, за заштиту стечених права и повластица у српско доба, за ослобођење од плаћања држави свих пореза (као што је било и у старо српско доба) и за давања игуманима дечанским разних титула

као: „Царски Хаса Шахин Кајаџија“, „Властелин“, Државни церемонијер“ и т. д.

Према свему овоме, што наведох, оправдано је, што су Арнаути гледали на В. Дечане као на царску кућу и на старјешину, као на царског већила.

5.) Долазак везира, паша и других виших турских чиновника у манастир, њихово поштовање Св. Краља и лавре, богати новчани прилози Св. Краљу (н. пр. сами Дервиш-паша, када је долазио, приложио је четрдесет златних лира); опхођење њихово са старјешином лавре са великим поштовањем и уважањем и излажење на сусрет молби старјешине лавре, макар се она тицала заштите и некога Арнаута-зликотца. Један паша Махмутбеговић из Пећи, кога је Султан поставио за мутесарифа Дукађина, својом бујурутлијом јавља старјешини В. Дечана, да га је султан поставио на тај положај, моли га да му дође у посјету и наглашава, да ће га примити са свима почастима, које му, према његову положају, припадају и т. д.

6.) Величина саме цркве са својим сјајем и умјетничким фигурама застрашавала их је, изазивала код њих чуђење и присиљавала на поштовање.

7.) Чудотворна моћ и сила исцјељења са којима је Св. Краљ лијечио и исцјеливао болеснике од физичких и умних болести,

привукла је Арнауте, да му своје болеснике доводе и доносе, ради исцјелења. Ово је изазвало још јаче поштовање код Арнаута према Св. Краљу Дечанском и утврдило у њима вјеру у Његову моћ и силу исцјелења, те им уједно и појачало обавезу, да га поштују, помажу, бране и чувају. У овоме их је подржавало и то, што су султани награђивали Арнауте одличјима, који су, у одбрани Дечана, убијали Арнауте, који су нападали на В. Дечане.

8.) Чудотворне појаве, које је Св. Краљ чинио и са којима је опомињао и кажњавао оне који су чинили В. Дечанима пакост и штету. Међу Арнаутима се сачувало у предању много чудесних појава, које је Св. Краљ чинио. Од тих чуда навешћу само неколико, примјера ради. О најстаријем чуду у В. Дечанима, један стари Арнаут из села Дечана прича овако:

У старо доба, када су Турци први пут дошли у ове крајеве, почели су Србе мучити и турчити. То нијесу били прави Турци, него потурчени Срби, који су још тада улазили са опанцима у џамију да клањају. Једнога дана, када су та мучења била прешла сваку мјеру трпљења, збјежао је силан народ у В. Дечане, под заштиту Св. Краља Дечанскога. Турци су јурили за народом, као вукови за овцама. Дечани још тада нијесу били добили ферман од султана и Турци су започели би-

ли чинити насиља у манастиру: мушке убијати а женске силовати. Плач и јаукање чујаше се до неба! Ноћ је била ведро. За тренут ока се наоблачило и око пола ноћи црква се освијетлила са таквом свјетлошћу, да се из манастира могла виђети игла у боровима и код кисјеле воде преко Бистрице. Тренутно се је светлост угасила и муње и гromови почели су ударати и изгледаше да свијет пропада. Народа много помрије од страха а међу њима и велики број Турака-насилника. Затим муње и гromови престадоше, црква се поново освијетли и зачу се у њој анђелско пјевање, црквена се врата отворише и народ виђе код шедрвана на сред авлије једног старца у златној одори са крстом у руци, којим благосиљаше источник. Муњевитом брзином старца окружи једна група витезова са копљима, а један витез на виловитом коњу са исуканим мачем стаде близу старца. Старац прекрсти крстом манастир на све четири стране и рече: „Ово је мјесто свето! Идите насилници, а мене и ово мјесто оставите на миру!“ И чим је ово изрекао, свјетлост се угасила и Турци-насилници побјегли су из манастира. За овога старца Арнаути веле да је био Св. Краљ Дечански а за онога витеза, на виловитом коњу са исуканим мачем, Милош Обилић, који је чекао наредбу, па да са голим мачем јурне у Турке.

Од овога догађаја Турци нијесу смјели више чинити насиља ни убити никога у кругу манастирских зидина.

Неки цар Татарин, кога је доцније убио Капетан Лека Дукађинац испред Пећи, где му се и сада тулбе налази, покушао је да дечанску цркву претвори у џамију. Зато је дошао у Дечане са 150000 војника, муфтијом и неколико хоџа. Муфтији је наредио, да са хоџама клања дову пред самим великим, западним вратима, као увод у потурчење цркве у џамију, што је овај и урадио. Када је муфтија почео дову, тренутно је наступио јаки потрес земље и препрата цркве прсла је у два правца, камени лав, поред прозора Св. Ђурђа, одломио се и ударио муфтију у главу, који је на месту остао мртав. Затим је прсла калдрма мермерна између гробова: Св. Краља Дечанског и Св. Јелене и избио је неки ватрени плам, који је опалио руке свима Турцима, који су били у близини цркве. Послије овога, ударио је гром у велику кулу звонару на главној капији манастира, кулу порушио, запалио турску муницију и у тој експлозији пало је око 50 000 војника турских.

Овај чудни случај спасао је дечанску цркву од претварања у џамију, јер Турци доцније нијесу смјели то покушавати.

По евакуацији српске војске из ових крајева 1915. године, први су дошли Бугари у В. Дечане. Кроз неколико дана, бугарска војна команда у В. Дечанима добила је наредбу, да се Св. Краљ Дечански упути у Бугарску, што је одмах и покушано. И једнога дана Бугари стрпали у један аутомобил четири калуђера а у други смјестили Св. Краља Дечанскога и тако стигли до села Дечана. У Дечанима је аутомобил са Св. Краљевим тјелом стао. Сва форсирања шоферова остала су залудно, јер се аутомобил није могао кренути. У томе је стигла аустријска извидница и приморала Бугаре, да Св. Краља опет поврате у В. Дечане. Овај случај гледала је маса Арнаута и један стари Арнаут из села Дечана рекао им је тада: „Пазите, Арнаути, шта радише! Свети Краљ неће да иде из свога мјеста, јер Србија опет долази!“ Тако је и било.

Када Аустријанци, за вријеме окупације ових крајева, издали наредбу, да се сви метални кров и звона са цркава скину, тада је војни командант у В. Дечанима наредио војницима, да скину звона и оловни кров са цркве дечанске. Звона су скинули и понијели. Тада се Фердинанд Каисер, попео код прозора Св. Ђурђа, на оно исто мјесто са кога се одломио онај камени лав, који је убио

муфтију Цара Татарана, одгулио оловну плочу са прозора, бацио је пред црквена врата и он моментално пануо за плочом и на оном истом мјесту, на коме је муфтија погинуо, нашао је смрт и овај вјерни аустријски војник. Гроб му се налази у подножију самих борова, више старога манастира Св. Николе пред В. Дечанима. Доцније су остали војници одрекли послушност са изговором: „За цара и домовину готови смо у свако доба да скачемо у ватру, али наше руке не можемо пружити противу ове велике светиње.

Овај чудни случај спасио је оловни кров на В. Дечанима.

У почетку 1920. године, у доба мога игумановања, смјештен је у В. Дечане Сиротни Дом за ратну сирочад. Том је приликом узета и „Царска Трпезарија“ и у њу смјештено око 50 дјеце на спавање. Једнога дана у септембру 1920. дође код мене сестра Волес, управитељица енглеске мисије Сиротног Дома и исприча ми, да се дјеца има три ноћи нешто плаше у трпезарији и да је она за све три ноћи са свијећом улазила међу њих, те их умиривала. Ја сам одмах са сестром пошао међу дјецу, ради испитивања разлога за узнемиривање. Дјеца су ми једногласно испричала, да је у очи Крстова дана - (14.

септ.) - улегао међу њих кроз прозор један старац у златном одијелу, бијеле браде до појаса, да је редом обилазио дјецу, разгледао им очи и лице и затим их подизао рукама на сламници. А кад се дјеца од страха узбуне, старац исчезне кроз прозор. Енглескиња, када је ово чула запрепастила се од чуда, но ја сам ипак нашао начина, да је умирим. Одмах сам осветио водицу у трпезарији и намјестио икону Св. Краља Дечанског и доцније није било ове појаве.

Сјутра дан ми дјеца доведоше дјечака, који је био узео из цркве два гроша и једногласно повикаше: „Због овога нас је Свети Краљ кажњавао и опомињао својом појавом.“

Оваких и сличних чуда и појава, које је Св. Краљ чинио, има стотинама.

Поред свега овдје наведенога, ја дубоко вјерујем, да је нека невидљива и надчовјечанска сила чувала, сачувала и чува овај највиши и најљепши српски молитвени дом — Високе Дечане.

